

STOR-NILA

EN UNGDOMSMUSIKAL

Manus: Mikael Niemi

Musik och sångtexter: Per Eglund

ETT PEDAGOGISKT MATERIAL

Musikalen Stor-Nila är ett samarbete mellan KulturAkademin i Storuman, Storumans kommun genom Skapande Skola samt en rad samarbetspartners. Musikalen ingår i NorrlandsOperans projekt River Stories vilket i sin tur var ett delevenemang under Kulturhuvudstadsåret 2014.

Syftet med musikalen var att lyfta fram en lokal berättelse och visa den för en ny generation. Denna berättelse är levande. Släkten till Stor Nila, Lill Docka och den dräpte Sven Sjulsson lever kvar i trakten. Beslut som togs av staten för över hundra år sedan påverkar samerna i allra högsta grad än i dag. Vi hoppas att musikalen ger en ny generation av samer, västerbottningar och nyanlända svenskar en möjlighet att få bättre kontakt med sitt historiska arv.

Musiken i Stor-Nila är skriven så att den ska kunna framföras av olika skolor och ensembler. Tanken är också att varje skola skall kunna skapa och forma sin egen version av musiken och utförandet av den. Sättningen och instrumentationen kan därför varieras från uppsättning till uppsättning. En flöjt kan bytas ut mot en synth, och en elgitarr mot en saxofon. Det väsentliga är att eleverna får sätta sin egen prägel på framförandet.

Om den samiska jojken (text hämtad från svenskt visarkiv)

Att jojka är ett särskilt sätt att sjunga som har utvecklats hos samerna. I jojken "uttrycker sångaren medels melodin sin uppfattning av en persons eller föremåls egenskaper även som sina egna känslor för den, man sjöng om, eller de minnen, som rörde sig i sinnet vid hågkomsten av en person eller ett föremål."

Samen Kristoffer Sjulssons beskrivning av samisk jojkning från sekelskiftet 1900 ramar in jojkens traditionella kärna: en social kommunikationsform där intryck av personer, djur och platser – och relationerna till dessa – gestaltas i musik och text.

Källa: <http://statensmusikverk.se/svensktvisarkiv/i-samlingarna/inspelningar/karl-tiren/>

Användande av jojk i musikalen

I musikalen förekommer inslag av jojk som inspelade bakgrunder på flertalet ställen i musiken. Två helt fantastiska inspelningar som gjordes av folkmusikinsamlaren Karl Tirén i Umebyn 1913, har bearbetats med dator och är tänkta att ge en extra dimension till musiken. Den första jojken är Stor-Nilas mors jojk till sonen. Den andra är en smädessång till densamme, då han var olydig. Jojkarna är inspelade på fonografrulle i Umebyn i Tärna socken den 12 juli 1913. Mannen som jojkar på inspelningen är Abraham Tellström.

Precis som tonmaterialet i jojkarna från inspelningarna, bygger även musikalen till stor del på pentatonik. Många av låtarna är således uppbyggda på tonerna C, Eb, F, G, Bb.

Nedan kan vi se jojkarna nedskrivna i notform.

Jojk/Vuole 1.

Jojk/Vuole 2. "Ret-jojken".

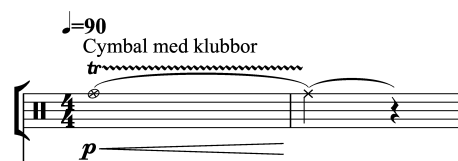

Digital editering av jojkarna.

Det inspelade materialet har behandlats på lite olika sätt i ett sequenserprogram (Digital Performer). Först har inspelningarna brusreducerats något. Därefter har jag använt kompressor för att jämma ut dynamiken (mest för att de skall gå fram och höras när annan musik spelas samtidigt). Sen har jag klippt och förlängt vissa fraser i jojkarna och även vänt vissa passager baklänges. Detta för att försöka skapa ny musik av materialet. Tellströms spontana skratt har jag också klippt ut och använt på olika ställen. För att ytterligare tillföra en dimension till materialet har jag arbetat en hel del med equalizer och reverb. Det är enkelt att importera en ljudfil i ett sequenserprogram. Qubase, Garage Band, Logic etc. Prova att lägga till ett par plug-ins som följer med programmet till att börja med. Kanske EQ och ett reverb. Prova att skära bort rejält med bas från ljudet och lyssna på resultatet! Testa sedan att bygga en längre kedja med effekter och hör hur ljudet förändras. Använd fantasin, men var rädd om dina öron då vissa effekter kan låta mycket vasst och starkt.

Att designa egna instrument är också roligt! Återkommande i musiken är den cymbal som spelas med klubbor och som elever från Storuman och Tärnaby tagit fram. Denna cymbal används som en dramatisk effekt och till viss del som en väg mellan dåtid och nutid. Denna cymbal kan smyckas, prepareras och pyntas på olika sätt.

Häng ett halsband över cymbalen eller kläm fast gem och prova hur den ändrar karaktär i klangfärg! Kanske kan den lyftas fram på scenen och få en central roll.

Ouvertyr

Musikalen börjar med en ouvertyr som innehåller material från flera av låtarna i musikalen. Musikalen inleds med den tidigare nämnda cymbalen som följs av en liggande orgelton. Mycket av harmoniken saknar karaktärstoner – varken dur eller moll. Rytmen som är genomgående i detta stycke kommer senare tillbaka vid flera tillfällen senare i musikalen.

Texten i Ouvertyren är tänkt att åkalla publikens uppmärksamhet.

Ärade församling folk. Om ni ser upp och hör på skall ni nu få följa oss. Norrut skall vi gå.

Publiken tas med på en imaginär resa norrut. Steg förvandlas till mil och vidare till år. En tanke om en resa tillbaka i tiden. En viktig aspekt är hur allvaret i ämnet för musikalen kommer in efter hand. *Damer, herrar vanligt folk. Hör upp och se på! Av detta må vi lära oss, men det är lång väg kvar att gå. Slag för slag, tår för tår i hundra år och mer ändå ärver vi dessa sår i sinom tid, väl ändå.*

Scen 1 Fjällvinden

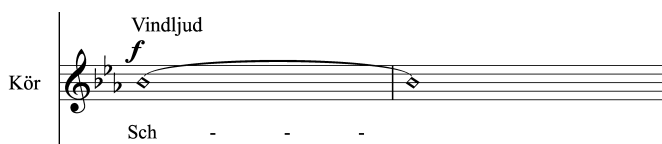
Fjällvinden är inspirerad av Mikael Niemis mycket målande beskrivning av fjällvärlden.

Naturen tränger sig in från alla håll, fjället, vinden, snön som yr, djuren som kämpar för att överleva, någon som ropar i vinden, ropar utan ord.

Fjällvinden inleds med en haltande rytm som förstärks genom accenter på ettorna. Kanske släpar en människa sitt ben genom snön.

Ett fallande tema rör sig över en C-molltonalitet som går via Ab och F-moll för att slutligen landa på dominanten, G. Vindljuden, som står angivet i partituret, kommer från elever som fick i uppgift att härma och improvisera fram ljud som de tyckte skulle passa till beskrivningen från manuset.

Man kan experimentera friskt med att hitta egna vindljud också. Bara fantasin sätter gränserna. Kan man tex blåsa i flaskor med olika mycket vatten i? Kan några i ensemblen veva hopprep för att skapa vindljud? Testa er fram!

Scen 2 Sovrummet

Här hör vi cymbalen som återkommer igen. Ett svagt piano som spelar en kyelig moll-figur som senare kommer att användas även när vi får träffa Niklas.

Scen 4 Niklas

Här ser publiken hur Niklas smyger omkring på scenen till en spöklig syntfigur. Temat som följer (som för övrigt kan kallas Nilas eller Nicklas tema och som återfinns i scen 2) återkommer här. Nu i annan skepnad utan tydlig dur- eller mollkänsla. Istället har figuren en präglad tritonus-karaktär som rör sig mellan C och F#. Tritonusintervallet innebär en överstigen kvart (förminskad kvint om man så vill) C-F# alt. C-Gb. På flera ställen stöter vi på ett ackord med suffixet omit3rd. Detta innebär att man utesluter tersen i ackordet. I detta fall innebär det tonen Eb. Alltså ett C-moll utan tonen Eb.

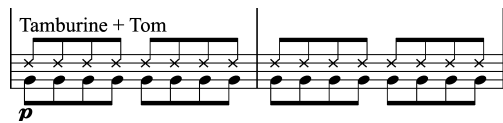

Nicklas sjunger: *Här har ni en som gör som han vill. Jag är din vän och lite till. Din bästa vän och lite till. Ett par hundra spänn du givetvis skall få igen.*

Nicklas är kanske en irrationell och impulsiv figur som gör lite som han vill.

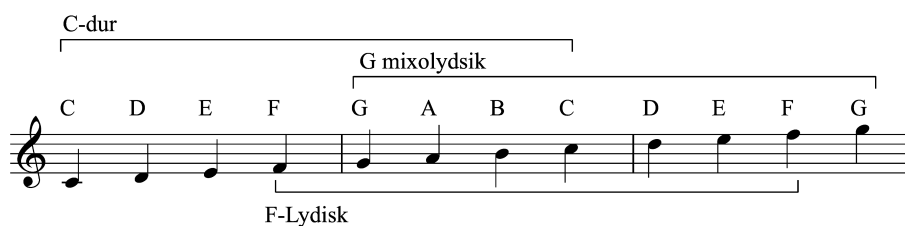
Scen 5 Kniven

Denna scen är baserad på en drivande åttondelsrytm i slagverket.

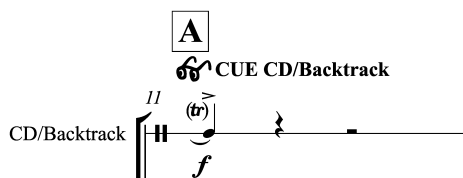
Tonmaterialet är av en tydlig lydsk karaktär, för att ge en viss skruvad känsla (åtminstone i mina öron)

En F lydsk skala innehåller tonerna: F, G, A, B, C, D, E till skillnad från en en F-durskala där fjärde tonen är Bb istället för B. Denna skala fungerar bra över styckets harmonik som rör sig mellan F och G/F (G med F i basen) Om man tittar lite extra på skalan ser man dessutom att tonerna är de samma som i en G-mixolydisk skala, fast den börjar på en annan ton. G, A, B, C, D, E, F. Tittar man ännu en gång så ser man att det faktiskt är en C-durskala. C, D, E, F, G, A, B. Det hänger ihop!

Vid taktsiffra 19 spelar elgitarren en melodi tillsammans med flöjt, klarinett, altsax, trumpet och piano. Denna melodi är ett exempel på den lydiska modalitet som nämndes tidigare.

Musiken i detta stycke innehåller dessutom bakgrunder i form utav inspelningar av jojkarna som bearbetats på olika sätt. Dessa bakgrunder återfinns som ljudfiler på Cd:n och kan vid angivna Cuer triggas igång tex med dator, ipad eller CD-spelare.

Scen 6 Giftemålet

Giftemålet inleds med en inspelad och bearbetad version av Polska efter Emil Carstedt varefter en ny musik *fadas* in efter ca 50 sekunder. I partituret står angivet: *Denna låt sjungs med fördel till backtracks men kan givetvis spelas också!* Om låten framförs live kan låten sättas igång mitt i polskan, som då kan behöva *fadas* ut efter ett tag. Denna låt är musikens höjdpunkt både när det kommer till intensitet och energi.

Vi får se Stor-Nila och Lill-Docka gifta sig samtidigt som Lisa och Nicklas nyförälskade drar iväg i en rasande skoterfärd och sjunger. Här har jag lånat text från Niemis manus när Niklas och Lisa sjunger:

Du och jag vad som än händer, vad som helst. Blåset spelar unisona figurer i slutet.

Scenen avslutas med Emil Carstedts polka.

Scen 9 Duellanterna

Den drivande åttondelsrytmen, som vi känner igen från tidigare, är i denna scen högst framträdande. Tanken med detta stycke är att det skall förhöja och underbygga stämningen och dramatiken i dialogen. Samtidigt är det viktigt att musiken inte tar för mycket plats utan ligger lite i bakgrunden. Detta kan ju givetvis åstadkommas med dynamiken, men jag har även valt att arbeta harmoniskt för detta ändamål.

Harmoniken rör sig förvisso mellan A-moll och D-dur men Tonikan (a-moll) förekommer också utan ters (omit3rd) vilket ger en något anonym känsla. Även detta stycke innehåller jojk-bakgrunder som triggas på en given punkt i partituret. Här hittar vi också en slagverksfigur som eleverna i Storuman och Tärnaby har kommit upp med. Explosiva utbrott som chockerar dyker upp här och där i form av maracas och shakers. Lite som skallerormar.

Shakers

Här kan man hitta och bygga egna instrument. Allt som rasslar eller som ger en chockeffekt kan komma till användning. Prova att fylla en burk med risgryn!

Scen 11 Samepolitiken på 1800-talet

Tanken med detta stycke är att ge röst till Lisas mormor som berättar om hur samerna blev berövade på sina marker och tro bland annat. En slags klagosång. Tomhet präglar harmoniken till en början. Cno3rd, Ebno3rd, Fno3rd. Efterhand vaggas musiken dock in i en tydlig mollkaraktär.

Något som är lite speciellt i detta stycke är taktarterna. Två fyra fjärdedelstakter varvas allt som oftast med en sex fjärdedelstakt.

25 **C**

sa dom att vi skull-e vet - a att d

Cm Eb(omit3)

Detta ger lite liv och spänning till den något "livlösa" harmoniken.

Scen 13 Lisas sång

"Lisa säger inte ordet kärlek. Men hennes ansikte avslöjar allt", så skriver Mikael Niemi i manuset. Lisa saknar Niklas som har blivit bortförd av polisen. Sextondelstemat som återkommer i flera av scenerna återkommer även här. Detta tema kan kallas Lisas eller Farmors tema.

1

p

p

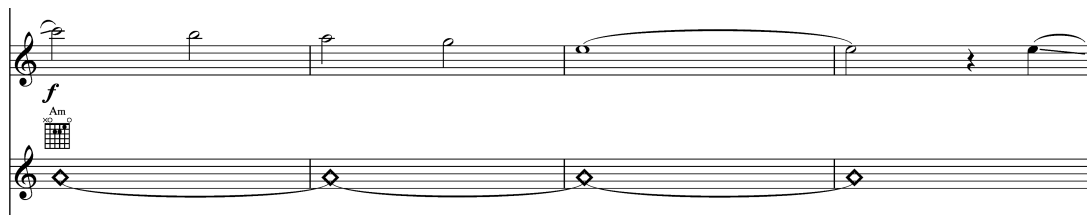
Scen 13 Återkomsten

I denna scen får vi se en Stor-Nila som är på väg hem. Han har suttit i fängelse en mycket lång tid och har ingen tid att förlora. Han skyndar sig hem. Musiken känner vi igen från Ouvertyren, fast nu något modigare och fylld med ny energi.

Texten skiljer sig dock något från Ouvertyren. Här sjunger Nila: *Sverige, Kung och fosterland: ta så och se på. En tuklad, härdad, ung och lydig man som snart är fri att gå.* Nila är ärrad av fängelsetiden men långt ifrån slut. Han har försonat sitt straff och är beredd att fortsätta sitt liv i frihet med sin Lill-Docka. Dock återstår en lång vandring. *Dag för dag, steg för steg, hundra mil vad är väl det? Över berg, stock och sten, bort från år av hopplöshet.*

Scen 14 Insikten

Nilas förhoppningar och hans upprymdhet byts hastigt till förtvivlan och sorg när han blir varse om att renarna försvunnit och att familjen är utblottad. Manusets säger: *Stor-Nila låter insikten sjunka in. Så drar han sin kniv. Vrålar rätt ut.* Till detta har jag valt att använda en mer *avvaktande* rytmik i kontrast till den förra mycket framträdande. Harmonikerna rör sig från A-moll till F, vidare till D-moll för att landa i E. En fallande melodi rör sig över ackorden. Melodifiguren är till viss del hämtad från scen 1, fjällvriden.

Scen 14 Begravningen

Denna 14 är en av musikalens mörkaste scener. Musiken är komponerad i form utav en begravningsmarsch. Kören hummar en melodi i G-moll som även spelas tillsammans med klarinetten. Sedan följer en kontrasterande del i Bb-dur. En avlägsen bas- och virveltrumma hörs i bakgrunden. Niemi skriver:

Allt är förlorat. Lill-Docka går fram mot publiken. Sträcker ut sin hand. Tigger. Stor-Nila tvekar. Sedan bestämmer han sig. Går fram och hejdar Lill-Docka. De har sin stolthet. De får aldrig kuvas.

Scen 18 Hjärtslag/Storm

Lisa börjar dåsa bort. Niklas blir orolig. Båda fryser nu så de skakar. Även Lill-Docka fryser kraftigt. Till sist tar Stro-Nila sin pälsrock och sveper den om henne. Niklas tar sin skoterjacka och lägger den över Lisa, försöker stoppa om henne och ge av sin sista värme (hämtat ur manuset, scen 18)

Tanken med detta musikstycke är att gestalta en känsla av livlöshet. Harmoniken är i det närmaste helt utan karaktärstoner och är tänkt att bara finnas utan att ta plats. Pianofiguren är hämtad från Niklas/Nilas tema. En hög syntton finns där som en skör tråd av liv som i slutet hastigt bryts.

3 /

Perc.

Pno.

Kör

Orgel

Knappt hörbart
15ma

ppp

Slutscenen

Slutscenen präglas av hopp och värme. Det har varit en lång resa och slutet är lyckligt, men vi har också fått tagit del av en hel del mörker och fått om Samerna och deras livsöden; inte minst om hur de misshandlats och blivit av med sina marker och sin kultur. Lill-Dockas/Lisas tema ligger genomgående genom slutlåten samt en helt ny melodi som andas hopp och ljus.

A

13

Fl.

Cl.

Alt. Sax.

Tpt.

Tba.

Perc.

Dr.

Pno.

f

Hi-hat

p

Musikalen avslutas med ett starkt C-dur och det absolut sista som händer är att den sista samplingen/backtracket triggas igång med jöjkar.